

УДК 378 (147)

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.85.23>**Н. С. Моргунова**кандидат психологічних наук,
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

КОУЧИНГОВА МОДЕЛЬ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ЧИННИК ЇХ ОСОБИСТІСНОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Стаття присвячена розгляду можливостей використання інноваційної освітньої технології коучингу у мовній підготовці іноземних студентів. Це питання є актуальним в умовах модернізації вітчизняної освіти, змін погляду на цілі, зміст та стиль взаємодії між педагогами та студентами, трансформації ролі викладача, що потребує перегляду його компетенцій. Розглядаються позиції вчених щодо визначення поняття коучингу, його мети та принципів. Автор аналізує сутність і головні принципи коучингової діяльності: принцип усвідомлення й відповідальності, принцип єдності та взаємодії, принцип партнерства, принцип гнучкості. Також вказує на важливість таких принципів, як об'єктивність коуча, вмотивованість і цілеспрямованість студента та розподіл відповідальності між партнерами навчального процесу. Автор досліджує можливості педагогічної технології коучингу у навчанні іноземних студентів мови професійного навчання, з'ясовує систему вимог до її реалізації, визначає практичні шляхи її успішного використання у процесі професійно-орієнтованого навчання української мови як іноземної. Автором звертається увага й на те, що коучингова модель освіти припускає й особистісне зростання викладача.

Автор зазначає, що головним завданням викладача-коуча у процесі мовної підготовки іноземного студента є підтримка особистісного розвитку, прагнення до самовдосконалення у вивченні української мови як мови навчання та професійного спілкування, розкриття його здібностей, створення сприятливої для навчання атмосфери довіри й розуміння, заохочення до вивчення мови не тільки під час аудиторних занять, але й самостійно. Автор наводить у якості прикладів низку методик та завдань, що підтвердили свою ефективність у процесі практичної роботи з іноземними студентами: коучингова модель особистісного зростання GROW, евристичні питання, визначення мети за формулою SMART, «Колесо мовного балансу» тощо.

Автор доходить висновку, що коучинг у сфері освіти є інноваційною технологією, здатною спрямовувати внутрішні ресурси студента на досягнення бажаного результату і може розглядатися як інструмент підвищення ефективності навчання. Технологія коучингу у процесі мовної підготовки іноземних студентів підвищує інтенсивність засвоєння матеріалу, поглиблює мотивацію пізнання іноземними студентами мови професійного спілкування, формуючи як професійні, так і комунікативні компетенції.

Ключові слова: коучинг, педагогічна технологія, професійно-орієнтоване навчання, мовна підготовка іноземних студентів, особистісний та професійний розвиток.

Постановка проблеми. Сучасні процеси, що відбуваються в Україні та у світі, ставлять перед вітчизняною системою вищої освіти задачу навчання та виховання всебічно розвиненої, комунікативно активної особистості, яка здатна діяти свідомо і відповідально у різних життєвих та професійних обставинах. Це обумовлює нові вимоги для вибору інноваційних технологій, що використовуються у вітчизняній вищій освіті, а також потребує переоцінки ролі викладача у цьому процесі. Сьогодні змінюються не тільки уявлення про критерії професійної майстерності педагога, цілі і методи його роботи, змінюється бачення самого змісту освіти. Її результативність охоплює не лише предметні знання, а й метапредметні навички, особистісні досягнення студентів. З цієї точки зору важливого значення набуває роль педаго-

га-коуча, який не обмежується лише трансляцією знань і контролем рівня їх засвоєння, а стає педагогом-партнером, супроводжуючи студента в професійно-особистісному розвитку. Усе це потребує особливої уваги науковців, якщо студентом є іноземний громадянин, бо у цьому випадку процес матиме особливості у залежності від того, з якої країни приїхав до нас на навчання студент, які традиції має його національна освітня система.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що використання коучингу у педагогіці є сьогодні новим, але дуже актуальним питанням. Поняття «коучинг» отримало офіційне визнання у бізнесі з кінця ХХ століття. У словниках коучинг (coaching) перекладається як «наставляти, надихати, тренувати». Перші дослідження коучингу як педагогічної технології стали популярними

у бізнесі, неформальній освіті та здійснювалися М. Аткинсоном, С. Беттлі, М. Дауні, Т. Голві, С. Кові й іншими зарубіжними науковцями. Ці дослідники розуміють коучинг як «мистецтво створення (за допомогою бесіди та поведінки) середовища, що полегшує рух людини до бажаних цілей так, щоб воно приносило задоволення» [6, с. 31]. Відомий британський коуч Майлз Дауні акцентує увагу на тому, що коучинг не вчить, а допомагає вчитися, стверджуючи: «коучинг – це мистецтво сприяти підвищенню результативності, навчанню та розвитку іншої людини» [7, с. 11].

У дослідженнях українських науковців коучинг визнається невід'ємною складовою особистісно-орієнтованого навчання (О. Єфімова, С. Жицька, Г. Поберезська, Л. Хоменко-Семенова) та визначається як педагогічна технологія (Ю. Сурмяк, Л. Кудрик), «оскільки є моделлю спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу із забезпеченням комфортних умов для студентів і викладача та може органічно увійти до структури різноманітних форм організації навчальних занять, а також реалізації інших видів взаємодії суб'єктів педагогічного процесу в системі вищої освіти» [4, с. 188].

Вітчизняні вчені-педагогі (М. Коновальчук, Г. Поберезська, О. Проценко, С. Романова, О. Рудницьких, О. Шевчук, С. Шевчук та ін.) сходяться у думці, що метою коучингу є максимально швидке досягнення мети шляхом мобілізації внутрішнього потенціалу особистості та оволодіння ефективними саме для неї стратегіями отримання результату, розвиток і вдосконалення необхідних саме їй здібностей і навичок. Роль викладача при цьому зміщується у бік тренера, а не традиційного вчителя-ментора. О. Гаркуша та А. Щеглова визначають коучинг як «процес взаємодії викладача-коуча з його підопічним, що базується на принципах партнерства, взаємоповаги та має на меті досягнення максимальних результатів шляхом ефективного розкриття потенціалу підопічного [1, с. 274]. На думку науковців, метою коучингу в освіті є «розкриття внутрішнього потенціалу особистості студента; розвиток особистості через делегування відповідальності; досягнення високого рівня відповідальності та усвідомлення всіх учасників коучингу» [3, с. 85].

Розглядаючи можливості коучингу у сфері підготовки фахівців у ЗВО, викладання різних дисциплін, наприклад, юридичних (Л. Рябовол, В. Гриценко, О. Сокуренько), психолого-педагогічних (Ю. Сурмяк, Л. Кудрик, Т. Чернова), лінгвістичних (К. Мельник, О. Коваль, О. Гаркуша, А. Щеглова, О. Рахімова), вчені ще не звертали увагу на використання цієї педагогічної технології у мовній підготовці іноземних студентів. Коучинг стосовно цієї студентської категорії досліджувався поки що лише у ракурсі їх адаптації до освітнього

простору України (Є. Горбенко, Л. Трусова). Саме цей факт робить актуальними наукові розвідки перспектив застосування цієї технології у мовній підготовці іноземних громадян в українських ЗВО.

Мета статті полягає у вивченні сутності та можливостей педагогічної технології коучинг у процесі мовної підготовки іноземних студентів, з'ясуванні системи вимог до її реалізації, розгляді системи особистісно-орієнтованих завдань та визначенні практичних шляхів її використання у процесі професійно-орієнтованого навчання української мови як іноземної.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна технологія коучингу відносно викладання мов отримала у науковій літературі назву «лінгвокоучинг». Від традиційних методик, де професійно компетентний викладач є авторитетом, а студент – об'єктом навчальної діяльності, вона відрізняється тим, що надає студенту можливість активно долучитися до навчального процесу на умовах партнерської взаємодії з викладачем-коучем. Лінгвокоучинг (мовний коучинг) як процес заснований на стратегіях, що використовують внутрішню мотивацію та розвиток усвідомлення навчання, де обидві сторони (викладач та студенти) є рівноправними партнерами [2, с. 94]. Головною відмінністю від традиційного навчання, де основним відповідальним за результативність є викладач, у лінгвокоучингу ця відповідальність однаковою мірою покладається на двох учасників навчального процесу.

Ю. Сурмяк, Л. Кудрик означили загальні принципи коучингової діяльності [4, с. 192]. Наведемо ті з них, що здаються нам продуктивними у використанні лінгвокоучингу як педагогічної технології у мовній підготовці іноземних студентів. Це принцип усвідомлення й відповідальності, який полягає в тому, що коуч несе відповідальність за процес досягнення результату, а студент – за результат; принцип єдності та взаємодії, коли позитивні результати в одній сфері діяльності призводять до досягнень в інших (наприклад, покращення навчальної діяльності сприяє успішнішій соціальній адаптації, інтеграції у колектив); принцип партнерства як основа комунікативного співробітництва, суб'єкт-суб'єктних стосунків, педагогіки життєтворчості та принцип гнучкості, який передбачає, що разом із коучем студент розробляє індивідуальну поетапну стратегію особистісного і професійного розвитку. Вважаємо також важливими принципами здатність коуча бути об'єктивним, інформувати аудиторію, не нав'язуючи їй при цьому власної позиції, мотивованість і цілеспрямованість студента, усвідомлення ним конкретних задач та розподіл відповідальності між партнерами навчального процесу.

Головним завданням викладача-коуча у процесі мовної підготовки іноземного студента є, на наш погляд, підтримка особистісного розвитку

студента, його прагнення до самовдосконалення у вивченні української мови як мови навчання та професійного спілкування, розкриття його здібностей, створення сприятливої для навчання атмосфери довіри й розуміння, заохочення до вивчення мови не тільки під час аудиторних занять, але й самостійно.

Для вирішення цієї задачі викладачу потрібно знайти баланс між необхідним дотриманням програми вивчення дисципліни та особливими вимогами іноземного студента, його індивідуальними здібностями та цілями. Це стає можливим, якщо педагог, спираючись на сильні сторони студента, його вподобання, робить навчання особистісно-орієнтованим. Викладач перетворюється скоріш на консультанта, координатора процесу оволодіння іноземною мовою, допомагаючи іноземному студенту визначити прогалини в знаннях, надає доречні рекомендації щодо ефективних методів їх усунення, визначає терміни, разом зі студентом ставить навчальну мету та складає програму навчання, супроводжує та корегує навчальний процес, об'єктивно оцінює результати роботи студента.

На нашу думку, використання педагогічної технології коучингу передбачає й особистісне зростання викладача. Його психолого-педагогічними умовами є ціннісне ставлення до будь-якого учасника педагогічного процесу; розвиток установки на особистісну, а не на рольову поведінку; відмова від менторської моделі поведінки; готовність до відкритого діалогу, колаборації; наявність педагогічного такту, спрямованості на педагогічну толерантність, емпатію; розробка індивідуальних форм навчання студентів з опорою на консультаційний характер спілкування.

Зауважимо, що застосування педагогічної технології коучингу у мовній підготовці іноземного студента залежить від рівня сформованості його компетенцій. У більшості вітчизняних ЗВО навчання української мови як іноземної традиційно відбувається протягом 7 семестрів. Зрозуміло, що для іноземця-першокурсника крім компетенцій, закладених у навчальній програмі, потрібна ще й певна адаптація до освітнього процесу у закладі вищої освіти. Іноземний студент 3-4 курсу більш вмотивований і має час для вдосконалення власної компетентності й розвитку. Також від мотивованості та рівня оволодіння студентом компетентностями залежить і стиль коучингу, що використовує викладач. Це може бути як директивний стиль, якщо студент є недостатньо вмотивованим чи має низький рівень мовної підготовки, так і вільний стиль, що передбачає більшу самостійність студента.

У процесі мовного коучинга доцільно надавати студентам якнайбільше інформації про методи, які використовує викладач. Це сприяє формуванню партнерських відносин із боку студентів.

У мовній підготовці іноземних студентів ми вважаємо доречним застосування розробленої у Великобританії коучингової моделі особистісного зростання GROW (від англ. grow – рости), що відображає послідовність дій, які забезпечують просування до результату: 1) Goal (ціль) – розстановка короткострокових і довгострокових цілей; 2) Reality (реальність) – перевірка реальності досягнення мети; 3) Options (перешкоди) – опис перешкод, що заважають досягненню мети, розгляд можливих варіантів дій, вибір напрямку діяльності; 4) Way forward (подальші кроки, план дій) – розробка плану дій для усунення перешкод, тобто те, що слід зробити, виявлення намірів.

У роботі зі студентами на заняттях з української мови як іноземної ця модель може бути реалізована наступним чином. На першому етапі застосування моделі GROW студенти ставлять за мету, наприклад, бажання володіти мовою на рівні B2 за шкалою Європейських компетенцій, щоб безпроблемно навчатися у ЗВО. Важливо вже на етапі мотивації та визначення мети націлити студентів на бачення майбутнього успішного результату. Для іноземних студентів доречними будуть, наприклад, такі запитання: «Яким є для Вас ідеальний образ фахівця вашої галузі?», «Яким Ви бачите себе наприкінці навчання?», «Яким бачать Вас навколишні (студенти, викладачі)?», «Наскільки Ви будете задоволені собою у такій ситуації?», «Якої мети Ви прагнете досягти після вивчення теми?», «Чому ця мета важлива для Вас?», «Що потрібно зробити для її досягнення?», «Якщо не досягнете мети, якими можуть бути для Вас наслідки?», «Упродовж якого періоду зможете реалізувати мету?» тощо. Таки запитання допоможуть студентів усвідомити важливі, конкретні, чітко визначені в часі власні цілі.

На другому етапі студенти роблять спробу оцінки свого рівня знань, базуючись на власних результатах тестів, контрольних робіт, аналізу своєї роботи на заняттях. При цьому ними аналізується рівень володіння мовою, усвідомлюються власні сильні та слабкі сторони, визначаються інші обставини, що можуть перешкодити досягненню поставленої мети. Тут можливі такі запитання: «На якому етапі Ви знаходитеся зараз за шкалою від 1-го до 10-ти?», «Якщо перейти на один бал вище, що зміниться? А якщо ще на один?», «Як цього досягти?».

На третьому етапі, де необхідно визначити шляхі діяльності, можна провести, наприклад, навчальне заняття з використанням методу мозкового штурму, де студенти можуть представляти свої ідеї щодо того, як їм досягти поставленої мети.

Четвертий етап передбачає складання студентом індивідуального плану досягнення поставленої мети, що включає кроки та методи, співвіднесені з певними часовими рамками та етапами

контролю. Доцільно буде поставити такі орієнтовні запитання: «Які перші кроки потрібно зробити для досягнення мети?», «Яким буде для Вас найпростіший, найбільш ефективний етап?», «Яким чином Ви плануєте це зробити?», «Які дії потрібно виконати на цьому тижні відповідно до визначеної мети?», «Як Ви зрозумієте, що досягли мети?»

Викладач-коуч не нав'язує, не домінує, «не каже студентам, що робити, але, ставлячи евристичні питання, дозволяє студентам самим дійти необхідності виконання навчальних завдань. Крім того, такий індивідуальний підхід націлений на виявлення вже наявних робочих стратегій студентів щодо досягнення поставленої мети» [2, с. 95]

Отже, коучинг скоріше є не методикою навчання, а моделлю навчання, інструментом підвищення його ефективності. Найважливішою метою викладача-коуча в процесі мовної підготовки іноземного студента є не навчання, а мотивування, стимулювання у студентів бажання навчатися, оволодівати іноземною мовою як мовою навчально-професійної комунікації. Саме в цьому ми бачимо принципову відмінність від традиційних підходів до навчання.

Крім підтримки на ментальному рівні викладач-коуч також передає знання, але не виступає при цьому ретранслятором інформації, а супроводжує студента у його освітній траєкторії, підбираючи оптимальні методи навчання для того, щоб студент міг самостійно їх застосовувати. Коуч лише вказує, на що потрібно звернути особливу увагу, оскільки студент, який самостійно знайшов потрібну інформацію та застосував її на практиці, краще зрозуміє і запам'ятає.

Проблема, що найчастіше виникає в іноземних студентів у вивченні української мови – це

постановка досяжної мети. Вважаємо, що викладачу-коучу необхідно визначати мету згідно з формулою SMART, тобто мета має бути: Specific – конкретною, Measurable – вимірною, Achievable – досяжною, Relevant – актуальною, Timed – визначеною за часом [5, с. 238]. Цей план не повинен бути надто широким. Потрібно вибрати одну або дві головні цілі, які можна досягти у відносно короткі терміни, краще протягом семестру.

Необхідно розглянути ще один важливий інструмент коучинга, що отримав назву «Колесо балансу П. Майєра (Paul J. Meyer)». Цю техніку можна застосовувати у мовній підготовці іноземних студентів, особливо на етапі визначення мети.

Наприклад, вивчаючи конкретну лексико-граматичну тему ми пропонуємо студентам складати «Колесо мовного балансу», у якому вони відмічають свій прогрес у балах від 1 до 10 відповідно до вказаних складових.

Зазначимо, що коучингова техніка «Колесо мовного балансу», на наш погляд, надає можливість найточніше виявляти лакуни у знаннях студентів та спрямовувати свої зусилля на їх усунення, що є дуже ефективним для процесу мовної підготовки.

Висновки та пропозиції. Лінгвокоучинг сьогодні є новою, але ефективною технологією навчання іноземної мови, що надає можливість поставити чітку мету та акцентувати увагу студента на власній відповідальності як за свій прогрес в оволодінні мовою, так і за кінцевий результат навчання. Викладач у цьому процесі виступає тренером, радником, натхненником і ментором на шляху вивчення іноземним студентом мови навчання.

Вважаємо, що описаний нами досвід викладання української мови як іноземної з викорис-

Рис. 1. Колесо мовного балансу

танням лінгвокоучингу можна розглядати як позитивний досвід щодо впровадження у навчальний процес коучингових технік. Технологія коучингу у процесі мовної підготовки іноземних студентів підвищує інтенсивність засвоєння матеріалу, поглиблює мотивацію пізнання іноземними студентами мови професійного спілкування, формуючи як професійні, так і комунікативні компетенції. Подальший розвиток та вдосконалення цих технік дасть змогу підвищити якість мовної та професійної підготовки іноземних студентів.

Розглянуті базові принципи та методичні прийоми, безумовно, не вичерпують увесь потенціал можливих шляхів використання коучингової моделі у навчанні іноземних студентів, але, на наш погляд, надають можливість більш ефективного її застосування у процесі професійно-орієнтованого навчання української мови як іноземної.

Список використаної літератури:

1. Гаркуша О., Щеглова А. Лінгвокоучинг як ефективний метод викладання іноземної мови в немовному вищому навчальному закладі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип 50. С. 272-276.
2. Рахімова О. Принципи мовного коучингу у викладанні іноземних мов. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 45. Т. 2. С. 93-97.
3. Романова С. М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2010. № 3. С. 83-87.
4. Сурмяк Ю., Кудрик Л. Педагогічний коучинг у підготовці студентів-психологів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 187-198.
5. Твердохліб І. А. Smart Education – нова тенденція у сфері освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 48. С. 236-240.
6. Gallwey W. Timothy. *The Inner Game of Work: Focus, Learning, Pleasure, and Mobility in the Workplace*. Paperback, 2001. 220 p.
7. Downey Myles. *Effective Modern Coaching: The Principles and Art of Successful Business Coaching*. Paperback. 2015. 224 p.

Morhunova N. The coaching model of teaching foreign students the language of professional communication as a factor in their personal and professional development

The article is devoted to considering the possibilities of using innovative educational technology of coaching in the language training of foreign students. This issue is relevant in the context of the modernization of national education, changes in views on the goals, content and style of interaction between teachers and students, the transformation of the teacher's role, which requires a review of his competencies. The positions of scientists regarding the definition of the concept of coaching, its purpose and principles are considered. The author analyzes the essence and main principles of coaching activity: the principle of awareness and responsibility, the principle of unity and interaction, the principle of partnership, the principle of flexibility. It also points to the importance of such principles as the objectivity of the coach, the motivation and purposefulness of the student, and the distribution of responsibility between the partners of the educational process. The author explores the possibilities of the pedagogical technology of coaching in teaching foreign students the language of vocational training, finds out the system of requirements for its implementation, determines practical ways of its successful use in the process of professionally oriented teaching of the Ukrainian language as a foreign language. The author draws attention to the fact that the coaching model of education also assumes the personal growth of the teacher.

The author notes that the main task of a teacher-coach in the process of language training of a foreign student is to support personal development, to strive for self-improvement in learning the Ukrainian language as a language of education and professional communication, to reveal his abilities, to create an atmosphere of trust and understanding favorable for learning, to encourage learning languages not only during classroom classes, but also independently. The author cites as examples a number of methods and tasks that have proven their effectiveness in the process of practical work with foreign students: coaching model of personal growth GROW, heuristic questions, definition of the goal according to the SMART formula, "Wheel of language balance", etc.

The author concludes that coaching in the field of education is an innovative technology capable of directing the student's internal resources to achieve the desired result and can be considered as a tool for increasing the effectiveness of education. Coaching technology in the process of language training of foreign students increases the intensity of learning the material, deepens the motivation of foreign students to learn the language of professional communication, forming both professional and communicative competences.

Key words: *coaching, pedagogical technology professionally oriented training, language training of foreign students, personal and professional development.*